Valiokunnan mietintö SiVM 11/2026 vp─ HE 115/2026 vp

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi taiteen perusopetuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi taiteen perusopetuksesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 115/2026 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitussihteeri Elina Anttila, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kulttuuriasiainneuvos Hanna Koskimies, opetus- ja kulttuuriministeriö
- opetusneuvos Mikko Hartikainen, Opetushallitus
- opetusneuvos Petri Lehikoinen, Opetushallitus
- Kulttuurin edistäminen -palvelun päällikkö Veikko Kunnas, Helsingin kaupunki
- hyvinvointijohtaja Janne Puolitaival, Iin kunta
- Ii-opiston rehtori Jaana Soronen, Iin kunta
- kansalaisopiston rehtori Tiia Orivuori, Mikkelin kaupunki
- erityisasiantuntija Johanna Selkee, Suomen Kuntaliitto
- rehtori Johanna Kivioja, Valkeakosken kaupunki
- erikoistutkija Anna Kanerva, Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore
- puheenjohtaja Merja Koskiniemi-Laitinen, Esittävien taiteiden oppilaitosten liitto ry
- vt. pääsihteeri Maria Jokinen, Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry
- puheenjohtaja Johanna Kivioja, Kuvataidekoulujen liitto ry
- puheenjohtaja Laura Lintula, Musiikkioppilaitosyhdistys ry
- varapuheenjohtaja Terhi Murtoniemi, Musiikkioppilaitosyhdistys ry
- erityisasiantuntija Hannele Louhelainen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- asiantuntija Paula Tuovinen, Sivistysala ry
- toiminnanjohtaja Olli-Pekka Martikainen, Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry
- edunvalvonnan asiantuntija Halla Kokkonen, Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto — Nuva ry
- Vantaan sanataidekoulu ry:n rehtori Tiina Åhlgren, Suomen sanataideopetuksen seura ry
- toiminnanjohtaja Milla Malmberg, Suomen tanssioppilaitosten liitto STOPP ry
- kehityspäällikkö Monica Martens-Seppelin, Sydkustens landskapsförbund rf
- toiminnanjohtaja Viivi Seirala, Taiteen perusopetusliitto TPO ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- valtiovarainministeriö

Hyväksytty
3.1

- Lapin yliopisto
- Oulun ammattikorkeakoulu
- Sibelius-Akatemia
- Taideyliopisto
- Turun ammattikorkeakoulu
- Espoon kaupunki
- Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia
- Turun konservatorio
- Bildningsalliansen rf
- Kansalaisopistojen liitto KoL ry
- Kauniaisten musiikkiopisto
- Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry
- LMO Lauttasaaren musiikkiopisto
- Savonlinnan musiikki- ja tanssiopisto
- Suomen Kansanopistoyhdistys ry
- Suomen konservatorioliitto ry
- Suomen lastenkulttuuriliitto ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki taiteen perusopetuksesta. Lisäksi esitetään muutettavaksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia ja eräitä muita lakeja.

Esityksen mukaan taiteen perusopetuksen laskennallisen valtionosuusrahoituksen suoritteena säilyisi edelleen opetustunti. Rahoitus perustuisi vuosittain tarkistettavaan yksikköhintaan. Valtionosuuden perusteeksi vahvistettava opetustuntien määrä perustuisi toteutuneiden opetustuntimäärien lisäksi opetukseen osallistuvien oppilaiden määrään, oppimäärän suorittaneiden oppilaiden määrään sekä koulutuksen alueelliseen saatavuuteen.

Esityksessä taiteen perusopetusta ehdotetaan opetettavan jatkossa kahden oppimäärän sijaan yhden, 50 opintopisteen laajuisen oppimäärän mukaan. Laissa säädettäisiin myös valtionavustuksella rahoitettavasta uudesta vastuutehtävästä sekä valtion opetushallintoviranomaisten tietojensaantioikeudesta. Laissa säädettäisiin lisäksi alle 18-vuotiaiden hakijoiden etusijasta oppilaaksi ottamisessa.

Laissa säädettäisiin koulutuksen järjestäjistä, koulutuksen järjestämisestä sekä koulutuksen järjestäjien keskinäisestä ja muiden yhteisöjen kanssa toteutettavasta yhteistyöstä.

Taiteen perusopetus säilyisi edelleen tavoitteellisesti etenevänä eri taiteenalojen koulutusmuotona, joka tukisi mahdollisuuksia hakeutua eri taiteenalojen jatko-opintoihin. Laissa olisi säännökset muun muassa opetussuunnitelmasta, koulutuksen järjestämisluvasta, henkilöstöstä, oppilaaksi ottamisesta, oppilasmaksuista, oppilaan osaamisen arvioinnista ja todistuksesta sekä koulutuksen arvioinnista.

Esitys liittyy valtion vuoden 2027 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2027.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksen lähtökohdat ja tarkoitus

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki taiteen perusopetuksesta sekä muutettavaksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia ja eräitä muita lakeja. Esityksen mukaan taiteen perusopetus säilyy tavoitteellisesti etenevänä eri taiteenalojen koulutusmuotona, joka tukee mahdollisuuksia hakeutua eri taiteenalojen jatko-opintoihin. Esityksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa taiteen perusopetuksen saavutettavuutta, alueellista yhdenvertaisuutta ja taiteenalojen välistä tasapainoa molemmat kansalliskielet huomioon ottaen.

Valiokunta pitää hallituksen esityksen tavoitteita tärkeinä ja toteaa, että voimassa olevan 1990-luvulta peräisin olevan lainsäädännön uudistaminen on tarpeen, jotta se saada vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin ja tulevaisuuden muutostekijöihin. Valiokunnan näkemyksen mukaan esitys antaa nykyistä paremmat edellytykset taiteen perusopetukselle sekä sen pitkäjänteiselle kehittämiselle osana suomalaista koulutusjärjestelmää. Kuten valiokunnan asiantuntijakuulemisessakin tuotiin esille, uudistuksella on sitä valmistelleen työryhmän laaja-alainen yksimielisyys. Se osoittaa toimialan yhteisen sitoutumisen uudistuksen tavoitteisiin ja taiteen perusopetuksen tulevaisuuden rakentamiseen.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Lapset ja nuoret

Valiokunta asiantuntijalausuntoon viitaten pitää tärkeänä, että ehdotettu lainsäädäntö on lapsille ja nuorille myönteinen. Valiokunta on kulttuuripoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä (SiVM 5/2025 vp, s. 8) tuonut esille, että jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus taiteen perusopetukseen ja harrastustoimintaan perheen varallisuudesta riippumatta. On hyvä, että lapsia ja nuoria on kuultu hallituksen esityksen valmistelussa ja että esityksen vaikutuksia heihin on arvioitu kattavasti.

Opetuksen kohdentaminen lapsille ja nuorille. Asiantuntijalausunnoissa on tuotu esille tarve korostaa laissa taiteen perusopetuksen kohdentamista ensisijaisesti tai erityisesti lapsille ja nuorille. Hallituksen esitykseen ei ole sisällytetty tätä koskevaa nykyisin voimassa olevaa säännöstä, koska sitä on saadun selvityksen mukaan pidetty tulkinnanvaraisena. Sen sijaan lasten ja nuorten asemaa on vahvistettu lakiesityksen oppilaaksi ottamista koskevassa säännöksessä (13 §). Sen mukaan koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus asettaa alle 18-vuotiaat hakijat

etusijalle oppilaaksiotossa. Etusijaa voidaan käyttää vain, jos hakijoita on enemmän kuin koulutuksen järjestäjän tarjoamia oppilaspaikkoja.

Valiokunta pitää lakisääteisen taiteen perusopetukseen osallistumismahdollisuuksien turvaamista erityisesti lasten ja nuorten opetukseen tärkeänä. Ehdotettu etusijalle asettamista koskeva säännös (13 §) vahvistaa taiteen perusopetuksen ydintehtävää lasten ja nuorten luovuuden, kasvatuksen ja hyvinvointia tukevien taitojen rakentajana. Julkisten resurssien kohdentaminen ensisijaisesti lapsille ja nuorille varmistaa, että mahdollisimman moni saa jo varhaisessa iässä syvällisen kosketuksen taiteeseen ja kulttuuriin. Laissa on kuitenkin perusteltua säilyttää mahdollisuus järjestää opetusta myös aikuisille, koska se tukee elinikäistä oppimista ja edistää sukupolvien yhteisöllisyyttä.

Varhaisiän taidekasvatus. Asiantuntijalausunnoissa on nostettu esiin varhaisiän kasvatuksen asema suhteessa taiteen perusopetukseen. Monet lausunnonantajat ovat pitäneet tärkeänä, että oppimäärää edeltävien opintojen asema, jatkuvuus sekä suhde varsinaiseen taiteen perusopetukseen määritellään selkeästi myös uudessa järjestelmässä. Osa lausunnonantajista on esittänyt huolensa siitä, että varhaisiän opintoja ei enää voisi sisällyttää osaksi taiteen perusopetuksen oppimäärää ja valtionosuusjärjestelmää. Osa puolestaan on katsonut, että varhaisiän kasvatuksen tulisi muodostaa oma erillinen kokonaisuutensa ennen varsinaisia taiteen perusopetuksen opintoja.

Valiokunnan näkemyksen mukaan varhaisiän taidekasvatus, kuten musiikkileikkikoulut ja muu varhaisiän taideopetus, muodostaa tärkeän perustan myöhemmille taiteen perusopetuksen opinnoille. Valiokunta tuo esille, että varhaislapsuudessa alkava taidekasvatus on merkityksellistä lapsen kasvun, oppimisen, hyvinvoinnin sekä myöhemmän taide- ja kulttuurisuhteen rakentumisessa, ja saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että hallituksen esityksen tarkoituksena ei ole vähentää, heikentää tai estää varhaisiän taidekasvatuksen järjestämistä. Esityksellä ei myöskään ratkaista sitä, mikä osa nykyisin varhaisiän taidekasvatuksena järjestettävästä toiminnasta kuuluu tulevaisuudessa taiteen perusopetuksen oppimäärään tai sen ulkopuolelle. Hallituksen esityksen tarkoituksena on luoda uusi lainsäädännöllinen kehys yhdelle oppimäärälle ja siten selkeyttää koulutuksen järjestämistä ohjaavaa lainsäädäntöä (ks. HE:n s. 21—22).

Saadussa selvityksessä on todettu, että varhaisiän kasvatuksen käsite on ymmärretty eri tavoin. Sen vuoksi sen merkitys taiteen perusopetuksessa on tarpeen määritellä opetussuunnitelman perusteissa, jossa määrätään oppimäärän tarkempi rakenne ja osakokonaisuudet sekä niiden suhde muun muassa oppimäärää edeltäviin opintoihin.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Opetushallituksessa on suunniteltu, että taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa annetaan määräykset valmentavasta varhaisiän taidekasvatuksesta. Tällöin koulutuksen järjestäjä voi halutessaan päättää valmentavan opetuksen tarjonnasta omassa paikallisessa opetussuunnitelmassaan.

Valiokunta suhtautuu edellä todettuun suunnitelmaan myönteisesti. Sen avulla varhaisiän kasvatuksen kokonaisuus tulisi opetussuunnitelman perusteissa katetuksi kokonaisuudessaan alkuvaiheen opintojen sekä suunnitellun valmentavien varhaisiän opintojen kautta. Valmentavien

varhaisiän opintojen sisällyttäminen opetussuunnitelman perusteisiin voi turvata taiteen perusopetuksen oppilaitoksissa nykyisin järjestetyn ja eri tavoin ymmärretyn varhaisiän taidekasvatuksen jatkuvuuden osana taiteen perusopetuksen kokonaisuutta. *(Valiokunnan lausumaehdotus 1)*

Lasten ja aikuisten oppilasmaksut. Asiantuntijalausunnoissa on ehdotettu, että aikuisilta ja alaikäisiltä oppilailta tulisi voida periä erisuuruisia maksuja ja että laissa säädettäisiin maksujen porrastamisesta nykyistä selkeämmin.

Valiokunta toteaa, että taiteen perusopetus on osa koulutusjärjestelmää, jossa lähtökohtana on voittoa tavoittelematon toiminta. Voittoa tavoittelemattoman toiminnan lisäksi koulutuksen järjestäjien rahoitusratkaisut sekä oppilaitosten toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset voivat vaihdella merkittävästi eri puolilla maata, mikä vaikuttaa oppilasmaksujen määräytymiseen.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että ehdotettu lainsäädäntö mahdollistaa nykyiseen tapaan oppilas- ja lukukausimaksujen tason määrittämisen tarkoituksenmukaisella tavalla. Sääntelyn keskeisenä vaatimuksena on, että maksut ovat kohtuullisia. Kohtuullisuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon muun muassa opetuksen määrä ja laatu sekä koulutuksen ja opetuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset.

Ehdotettu sääntely ei estä oppilasmaksujen eriyttämistä eri oppilasryhmien välillä, jos se täyttää oikeasuhtaisuuden ja yhdenvertaisuuden vaatimukset ja jos maksut säilyvät kokonaisuutena arvioiden kohtuullisina. Maksujen eriyttäminen voi liittyä esimerkiksi opintojen eri vaiheisiin sisältyviin erilaisiin viikkotuntimääriin. Sen sijaan oppilaiden ikään perustuva erilainen kohtelu edellyttäisi yhdenvertaisuuden vaatimuksen näkökulmasta hyväksyttäviä ja riittävän painavia perusteita.

Taiteen perusopetuksen oppimäärä

Hallituksen esityksen mukaan taiteen perusopetus perustuu nykyiseen tapaan oppimäärän mitoitusta ja laajuutta koskevaan lainsäädäntöön sekä Opetushallituksen antamiin opetussuunnitelman perusteisiin. Koulutuksen järjestäjän tulee niiden pohjalta hyväksyä oma opetussuunnitelmansa erikseen kullekin opetettavalle taiteenalalle.

Hallituksen esityksessä ehdotetulla yhteen yhtenäiseen oppimäärään siirtymisellä poistetaan raja laajan ja yleisen oppimäärän väliltä. Valiokunnan näkemyksen mukaan tämä selkeyttää koulutusjärjestelmän kokonaisuutta ja yhtenäistää taiteen perusopetuksen järjestämisen käytäntöjä.

Hallituksen esityksen mukaisesti taiteen perusopetuksen oppimäärän mitoituksen peruste on opintopiste, jonka mitoituksesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Taiteen perusopetuksen oppimäärän laajuus on 50 opintopistettä. Sen suoritettuaan oppilaalla on oikeus saada päättötodistus. Oppilas voi kuitenkin koulutuksen järjestäjän niin mahdollistaessa suorittaa taiteen perusopetuksen oppimäärän myös 50 opintopistettä laajempana kokonaisuutena. Tämän syventävän osuuden toteuttamista tukevat tarkemmat kirjaukset sisällytetään opetussuunnitelman perusteisiin (ks. HE:n s. 39).

Valiokunta tuo selkeyden vuoksi esille, että opintopiste on oppimäärään laajuuteen liittyvä yksikkö, kun taas opetussuunnitelman perusteissa tullaan määrittelemään muun muassa oppimäärän tavoitteet, keskeiset sisällöt ja opintojen kautta kertyvä osaaminen. Opintopistemallin käyttöönotto ei siten vähennä osaamisperusteisuuden merkitystä taiteen perusopetuksessa.

Hallituksen esityksessä on arvioitu, että uudistuksella parannetaan taiteen perusopetuksen oppimäärän suorittaneiden henkilöiden edellytyksiä hakeutua jatkamaan taiteen opintoja ammatillisissa tai korkea-asteen opinnoissa tuoden esille, että arvioiden mukaan jatkossakin vain osa taiteen perusopetukseen osallistuvista lapsista ja nuorista tulee pyrkimään oman taiteenalansa ammattilaisiksi (ks. HE:n s. 26).

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että tavoitteellista taiteen harrastamista ei usein tunnisteta perusopetuksen tai toisen asteen opintojen ohjauksessa mahdollisuutena tulevalle ammatille. Taiteen perusopetuksen oppilaitoksilla ja opettajilla onkin keskeinen tehtävä tietoisuuden lisäämisessä. Ne voivat välittää tietoa taidealan koulutus- ja uramahdollisuuksista sekä tukea nuorten koulutus- ja uravalintoja yhteistyössä perheiden kanssa. Tämän vuoksi on perusteltua vahvistaa myös taiteen perusopetuksen oppilaitosten valmiuksia tulevaisuusorientoituneeseen opintojen ohjaukseen. Lisäksi on huomattava, että vaikka korkeakoulut eivät tällä hetkellä huomioi opiskelijavalinnassa taiteen perusopetuksen päättötodistusta sellaisenaan, taiteen perusopetuksen oppimäärän suorittaminen vahvistaa osaamista, joka edesauttaa vastaavan taiteenalan opintojen valintakokeessa menestymistä.

Koulutuksen järjestäjien yhteistyö

Hallituksen esitykseen sisältyy koulutuksen järjestäjien sekä muiden toimijoiden välisen yhteistyön mahdollistavat säännökset, joiden tarkoituksena on muun muassa turvata taiteen perusopetuksen yhdenvertaista saatavuutta eri taiteenaloilla asuinpaikasta riippumatta ja molemmilla kansalliskielillä. Mahdollisuus toteuttaa oppimäärän osia yhteistyössä on tärkeä erityisesti pienille taiteen perusopetuksen toimijoille ja harvaan asutuilla alueilla.

Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota tarpeeseen säätää ehdotettua tarkemmin kunnan mahdollisuudesta päättää, missä laajuudessa se siirtää taiteen perusopetuksen yksityisten toimijoiden tuottamaksi. Täsmennystä on kaivattu erityisesti siihen, voiko kunta toteuttaa taiteen perusopetuksen koko oppimäärän järjestämisen sopimusperusteisesti sellaisen tahon kanssa, jolla ei ole taiteen perusopetuksen järjestämislupaa (4 §:n 2 momentti).

Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen lähtökohtana on säilyttää kunnan itsehallintoon perustuva laaja harkintavalta päättää taiteen perusopetuksen järjestämisestä (2 §:n 1 kohta). Järjestämisen vapaaehtoisuutta on korostettu esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 38) todeten myös, että kunta päättää esimerkiksi siitä, millä taiteen aloilla koulutusta järjestetään, sekä siitä, toteutetaanko opetus kunnan omassa oppilaitoksessa vai muulla tavoin. Valiokunta tuo tässä yhteydessä esille myös, että hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi sitä, mitkä tahot voivat järjestää lakisääteistä taiteen perusopetusta. Kuten nykyisinkin, kuntien ohella lain mukaisia koulutuksen järjestäjiä ovat järjestämisluvan saaneet kuntayhtymät, rekisteröidyt yhteisöt tai säätiöt sekä valtion oppilaitokset. Hallituksen esityksellä ei ehdoteta muutettavaksi

myöskään järjestämisluvan myöntämisen toimivaltaa. Siten järjestämisluvista päättää jatkossakin opetus- ja kulttuuriministeriö.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi yhteistyöstä koulutuksen järjestämisessä pääosin nykyistä sääntelyä vastaavasti (4 §). Lain mukaisella koulutuksen järjestäjällä (2 §) on jatkossakin mahdollisuus järjestää taiteen perusopetusta myös sellaisen rekisteröidyn yhteisön tai säätiön kanssa, jolla ei ole ehdotetun lain 5 §:ssä tarkoitettua koulutuksen järjestämislupaa. Hallituksen esityksen tarkoituksena on täsmentää eri toimijoiden välisen yhteistyön mahdollistavaa sääntelyä. Kuten hallituksen esityksessä (s. 9) on tuotu esille, voimassa olevan lain 4 § koulutuspalvelujen hankkimisesta on aiheuttanut epäselvyyksiä koulutuksen järjestäjille, mikä on saattanut johtaa sääntelyn tavoitteista poikkeaviin toimintatapoihin taiteen perusopetuksen järjestämisessä. Sääntelyn selventämisen lisäksi ehdotetussa laissa on tarkoitus korostaa koulutuksen järjestäjien ja muiden toimijoiden kanssa toteutettavaa yhteistyötä sekä koulutuksen järjestäjien vastuuta yhteistyönä järjestettävässä opetuksessa.

Valiokunta korostaa eri toimijoiden välisen yhteistyön tärkeää merkitystä taiteen perusopetuksen moninaisuuden turvaamiseksi ja kannustaa vahvasti kuntia tekemään yhteistyötä yksityisten yhteisöjen ja säätiöiden kanssa, jotta opetuksen tarjonta taiteen eri aloilla ja maan eri alueilla voidaan turvata mahdollisimman hyvin.

Koulutuksen järjestäjien yhteistyön tulee olla joustava mahdollisuus, eikä siitä saa muodostua toimintaa vaikeuttavaa vaatimusta. Valiokunnan mielestä on perusteltua, että hallituksen esityksellä ei lisätä koulutuksen järjestäjinä toimivien kuntien vastuita tai velvoitteita, vaan niitä on pikemminkin kevennetty nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna. Kuntien hallinnollisen taakan keventämisellä pyritään nimenomaisesti tukemaan kuntien mahdollisuuksia yhteistyöhön yksityisten toimijoiden kanssa ja ylläpitämään taiteen perusopetuksen monipuolinen koulutuksen järjestäjä- ja oppilaitosverkosto. Samalla tavoitteena on edesauttaa nykyisen taiteen perusopetuksen jatkuvuutta kunnissa.

Valiokunnan näkemyksen mukaan on tärkeää, että taiteen perusopetuksen järjestäjäverkosto säilyy laajana ja että kunnallisia ja yksityisiä koulutuksen järjestäjiä kohdellaan tasavertaisesti. Järjestäjäkentän moninaisuutta lisäävät muun muassa kansalaisopistot ja kansanopistot, jotka ovat monialaisia oppilaitoksia, joissa taide- ja kulttuurikasvatus liittyy laajempiin koulutuspolkuihin, yhteisölliseen pedagogiikkaan ja alueelliseen sivistystehtävään.

Myös järjestämislupia koskevassa harkinnassa tulee tukea monipuolista, alueellisesti kattavaa ja molemmat kansalliskielet huomioivaa järjestäjäverkostoa sekä kohdella erilaisia koulutuksen järjestäjiä yhdenvertaisesti.

Rahoitus

Ehdotettu rahoitusmalli lisää valtionosuusjärjestelmän ohjaavuutta ja ennakoitavuutta tukien koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten pitkän aikavälin taloussuunnittelua ja toiminnan kehittämistä. Taiteen perusopetuksen valtionrahoituksen vakaa ja ennustettava taso tukee taiteen perusopetuksen yhdenvertaista saatavuutta molemmilla kansalliskielillä ja alueellisesti. Uudistus toteutetaan valtiontalouden kannalta kustannusneutraalisti.

Ehdotettu lisämäärärahan tarve. Asiantuntijalausunnoissa on nostettu esiin tarve lisätä taiteen perusopetuksen valtionosuuksiin osoitettavaa rahoitusta. Lausunnonantajat ovat korostaneet erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön vuotta 2027 koskevaan talousarvioesitykseen sisältyneen 10 miljoonan euron määrärahalisäyksen merkitystä uudistuksen tavoitteiden toteutumiselle. Valiokunta opetus- ja kulttuuriministeriöstä saamansa selvitykseen viitaten toteaa, että hallituksen esityksen valmistelun aikana tarkasteltiin mahdollisuutta vahvistaa taiteen perusopetuksen valtionosuusrahoitusta ja laajentaa valtionosuusrahoituksen piirissä olevien koulutuksen järjestäjien verkostoa. Valmistelun yhteydessä esillä ollut lisärahoitus olisi kohdentunut valtionosuusjärjestelmän piirissä olevan koulutustarjonnan laajentamiseen.

Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys ei sisällä määrärahalisäystä valtion talousarvion momentille 29.80.34. Esitys on valmisteltu siten, että sen keskeiset tavoitteet voidaan toteuttaa ilman lisämäärärahaa. Esityksen sisältämät valtionosuusrahoituksen määräytymisperusteiden uudistukset eivät ole riippuvaisia taiteen perusopetuksen valtionosuuksiin tehtävästä tasokorotuksesta, vaan niitä voidaan soveltaa ehdotetun lain mukaisesti myös nykyisen rahoituskehyksen puitteissa. Mikäli valtion talousarviossa myöhemmin osoitetaan lisärahoitusta taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisiin valtionosuuksiin (mom. 29.80.34), voidaan valtionosuusrahoituksen piirissä olevan verkoston laajentamista edistää hallituksen esityksen mukaisen sääntelyn perusteella ilman erillisiä lainsäädäntömuutoksia. Lakiehdotus luo siten edellytykset koulutusmuodon jatkokehittämiselle sekä nykyisessä rahoitustilanteessa että mahdollisten tulevien määrärahalisäysten tilanteessa.

Rahoituskriteerien taiteenalakohtainen vertailu. Taiteen perusopetuksen järjestäjän valtionosuuden perusteena on suoritemäärä, jonka vahvistamisesta säädetään ehdotetun lain 10 §:ssä. Esityksen perusteluissa todetaan (s. 44), että valtion talousarviosta ehdotetaan poistettavaksi valtionosuuden laskennallisissa perusteisissa huomioitu jako musiikin ja muiden taiteenalojen väliltä. Tarkoituksena on, että rahoitusmallista aiheutuvat mahdolliset kielteiset vaikutukset valtionosuuden perusteeksi vahvistettavien suoritteiden määrään rajataan tapauskohtaisesti siten, että koulutuksen järjestäjän rahoitettavien suoritteiden määrän vähennys on vuosittain korkeintaan 8 prosenttia. Mikäli koulutuksen järjestäjä ylläpitää useita oppilaitoksia, vähennys on vuosittain korkeintaan 8 prosenttia jokaista oppilaitosta kohden. Eräissä asiantuntijalausunnoissa on esitetty huoli siitä, että valtionosuusrahoituksen määräytymisperusteiden uudistaminen heikentää musiikin asemaa taiteen perusopetuksessa. Lisäksi oppilasmäärää painottavan rahoitusmallin on todettu ohjaavan toimintaa tavalla, joka suosii ryhmämuotoista opetusta yksilöopetuksen kustannuksella. Asiantuntijalausunnoissa on myös esitetty, että rahoitusjärjestelmään oppilasmäärää ja oppimäärän suorittaneiden määrää koskeva vertailu tulisi tehdä taiteenaloittain eikä kaikkien taiteenalojen kesken, jotta se ottaisi paremmin huomioon yksilöllistä opetusta vaativat taiteenalat, kuten musiikin. Lausunnoissa on lisäksi kiinnitetty huomiota erityisesti kasvavien väestökeskusten opetustarpeiden huomioimiseen.

Valiokunta tuo esille, että taiteen perusopetuksen lainsäädännön uudistamista valmisteltiin laajassa yhteistyössä kaikkien taiteen perusopetuksen taiteenalojen kanssa, ja työryhmän esitys oli yksimielinen (ks. HE:n s. 5). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan työryhmän ehdottamaan valtionosuusrahoitusmalliin ei ole jatkovalmistelussa tehty sisällöllisiä muutoksia,

joten esitystä voidaan pitää tasapainoisena ratkaisuna taiteen perusopetuksen rahoituksen ja saavutettavuuden kehittämiseksi.

Valiokunta toteaa saamansa selvityksen perusteella lisäksi, että taiteenalakohtaiset rahoitusjärjestelmät ja erilliset vertailukehikot olisivat ristiriidassa uudistuksen keskeisten tavoitteiden kanssa. Uudistuksen tavoitteena on vahvistaa taiteen perusopetuksen saavutettavuutta koko koulutusmuodon tasolla, tarkastella taiteen perusopetusta aiempaa vahvemmin eri taiteenalojen muodostamana kokonaisuutena sekä turvata opetuksen alueellinen saavutettavuus. Esityksen lähtökohtana on valtionosuusjärjestelmä, joka kannustaa kaikkia koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia kehittämään toimintaansa siten, että mahdollisimman moni lapsi ja nuori pääsee taiteen perusopetuksen piiriin taiteenalasta riippumatta. Uudistuksen tarkoituksena ei siten ole vähentää musiikin opetusta, vaan vahvistaa taiteen perusopetuksen saavutettavuutta kokonaisuutena. Samalla tavoitteena on turvata musiikin opetuksen vahvat toimintaedellytykset sekä parantaa myös muiden taiteenalojen mahdollisuuksia tarjota opetusta eri puolilla maata.

On huomattava myös, että ehdotettu uudistus yksinkertaistaa usealla taiteenalalla toimivien koulutuksen järjestäjien toimintaa. Esimerkiksi järjestämisluvan perusteella musiikin ja tanssin opetusta toteuttavat oppilaitokset voivat jatkossa kohdentaa valtionosuusrahoitusta joustavammin ja alueellisen kysynnän mukaisesti molempien luvassa mainittujen taiteenalojen opetukseen ilman nykyiseen järjestelmään liittyviä rahoituksen käyttökohteita koskevia rajoitteita. Tämä tukee koulutuksen järjestäjien mahdollisuuksia vastata paikallisiin tarpeisiin ja kehittää toimintaansa kokonaisuutena.

Valiokunta saamaansa selvitykseen ja hallituksen esitykseen (ks. HE:n s. 19) viitaten toteaa myös, että uudistus ei perustu olemassa olevien valtionosuusoppilaitosten rahoituksen merkittävään uudelleenjakoon, vaan muutokset on tarkoitus toteuttaa hallitusti ja maltillisesti.

Arvonlisäveron palautusta koskevat ehdotukset. Asiantuntijalausunnoissa on esitetty, että opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 32 §:ään lisättäisiin säännös arvonlisäveron palauttamisesta yksityiselle oppilaitokselle euro eurosta -periaatteen mukaisesti.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että yksityisten koulutuksen järjestäjien arvonlisäverokompensaatio määräytyy useissa koulutusmuodoissa (lukiokoulutus, vapaa sivistystyö ja taiteen perusopetus) laskennallisesti kaikkien järjestäjien yhteenlaskettujen arvonlisäverokustannusten perusteella määritellyn keskimääräisen kompensaatioprosentin mukaisesti. Lisäksi todellisiin arvonlisäverokustannuksiin perustuva malli lisäisi koulutuksen järjestäjien ja viranomaisten hallinnollista taakkaa, edellyttäisi nykyistä tarkempaa kustannusten kohdentamista ja voisi luoda kannustimia kustannusten siirtämiseen eri rahoitusmuotojen välillä. Valiokunnan näkemyksen mukaan nykyisen mallin muuttamista on tarkoituksenmukaista arvioida osana mahdollista koko koulutussektorin rahoituslainsäädännön kokonaisuudistusta.

Opettajien kelpoisuusvaatimukset

Taiteen perusopetuksen opettajien kelpoisuusvaatimuksista ehdotetaan säädettäväksi nykyiseen tapaan opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevassa asetuksessa (986/1998).

Hallituksen esityksen liitteenä olevan asetusluonnoksen mukaan sääntelyä on tarkoitus muuttaa siten, että siinä huomioidaan siirtyminen yhden oppimäärän mukaiseen opetukseen. Voimassa olevassa asetuksessa säädetään erikseen laajan oppimäärän opettajan ja muun taiteen perusopetuksen opettajan kelpoisuusvaatimuksista.

Valiokunta toteaa, että lakisääteiset opettajien kelpoisuusvaatimukset ovat keskeisiä opetuksen laadun ja oppilaiden jatko-opintovalmiuksien turvaamisessa. Siksi on perusteltua, että pääsäännön mukaan taiteen perusopetuksen opettajilta edellytetään muun koulutusjärjestelmän tavoin asianomaiselle taiteenalalle soveltuvaa korkeakoulututkintoa sekä pedagogista koulutusta.

Eräitä muita huomioita

Hallituksen esityksen on arvioitu aiheuttavan erilaisia vaikutuksia eri puolilla maata oppilaitosten erilaisissa toimintaympäristöissä. Yksityisten taiteen perusopetuksen järjestäjien toimintaedellytyksiin vaikuttavat valtionrahoituksen lisäksi ratkaisevasti kuntien rahoitusosuuksien taso, alueen väestökehitys, harvaan asutuilla alueilla toimipaikkojen väliset pitkät etäisyydet sekä opetuksen järjestämiseen liittyvät kiinteät, muun muassa toimitilojen kustannukset ja niiden kehitys. Alueilla, joissa lasten määrä vähenee, pienenevät myös oppilasmäärät ja opetuksen tuntimäärät sekä vähitellen julkinen rahoitus ja lukukausimaksukertymä. Samanaikaisesti opetuksen järjestämisen kiinteiden kustannusten osuus toiminnan järjestämiskustannuksista kasvaa. Toiminnan sopeuttaminen vähenevään opetustoimintaan on haasteellista.

Valiokunta pitää hyvänä, että esityksessä on korostettu valtionosuusjärjestelmän merkitystä taiteen perusopetuksen eri taiteenalojen saavutettavuuden parantamisessa ja toiminnan laadun vahvistamisessa (ks. HE:n s. 16). Esityksessä rahoituksen perusteena on opetustuntien, oppilasmäärän ja opintonsa läpäisseiden määrän lisäksi mahdollista huomioida koulutuksen alueellisen saavutettavuuden turvaaminen. Tämä mahdollistaa sen, että valtionrahoituksessa voidaan ottaa huomioon edellä selostetun kaltaiset tilanteet, joissa kiinteistöomistukseen sidotut, käyttöasteesta riippumattomat kustannukset eivät jousta oppilasmäärän ja rahoituksen muutoksissa.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille huolia siitä, että esitys voi aiheuttaa sen, että nykyisin arvonlisäverovelvollisuuden ulkopuolella oleva koulutuspalvelu muuttuisi arvonlisäverolliseksi toiminnaksi. Saadussa selvityksessä on tuotu esille, että voimassa olevan verohallinnon koulutustoiminnan arvonlisäverotuksesta antaman ohjeen (VH/311/00.01.00/2026, 16.6.2026, luku 3.4.1) mukaan taiteen perusopetuksen järjestäjän opetussuunnitelman mukaiset koulutukset ovat arvonlisäverolaissa tarkoitettuja lain nojalla annettavia koulutuksia, jotka ovat arvonlisäverottomia. Näihin koulutuksiin osallistuvilta perittävät maksut ovat myös arvonlisäverottomia. Ohjeen mukaan verottomia ovat lisäksi sellaiset taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman mukaiset koulutukset, jotka järjestämisvastuussa oleva kunta hankkii muulta toimijalta. Tällöin myös tämän muun toimijan perimät osallistumismaksut ovat verottomia. Verohallinto vastaa tarvittaessa kyseisen ohjeen päivittämisestä.

Verohallinnon ohjeessa mainittu muu toimija voi olla esimerkiksi osakeyhtiömuotoinen toimija. Lakiesityksen 4 §:ssä käytetyllä käsitteellä ”rekisteröity yhteisö” tarkoitetaan samaa kuin tällä

hetkellä voimassa olevan lain 4 §:ssä käytetyllä yksityisen yhteisön käsitteellä on tarkoitettu. Siten säännös kattaa jatkossakin esimerkiksi osakeyhtiömuodossa toimivat tahot.

Koska uudistuksen kaikkia vaikutuksia ei vielä voida osoittaa, valiokunta pitää välttämättömänä, että vaikutuksia seurataan ja arvioidaan huolellisesti lainsäädännön toimeenpanon alusta alkaen. Seurannassa tulee kiinnittää huomiota erityisesti taiteen perusopetuksen saatavuuteen ja saavutettavuuteen alueellisesti ja molemmilla kansalliskielillä. *(Valiokunnan lausumaehdotus 2)*

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 115/2026 vp sisältyvät 1.—7. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy kaksi lausumaa. ***(Valiokunnan lausumaehdotukset)***

Valiokunnan lausumaehdotukset

1. *Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto edistää varhaisiän taidekasvatuksen säilymistä osana taiteen perusopetusta.*

2. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa ja arvioi tarkoin taiteen perusopetuksen lainsäädännön uudistuksen vaikutuksia kiinnittäen huomiota erityisesti opetuksen saatavuuteen ja saavutettavuuteen alueellisesti ja molemmilla kansalliskielillä ja antaa siitä selvityksen sivistysvaliokunnalle vuoden 2031 loppuun mennessä.*

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2026 vp

Helsingissä 18.11.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Sandra Bergqvist r
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Vastalause

Perustelut

Taiteen perusopetus on kansainvälisesti uniikki instituutio, joka samaan aikaan mahdollistaa eri taustoista tulevien lasten ja nuorten taideharrastuksen ja ammattiuralle suuntautumisen. On tärkeää, että taiteen perusopetusta uudistetaan tämän päivän tarpeisiin.

Taiteen perusopetusta annetaan yhdeksällä eri taiteenalalla, joista määrällisesti suosituin on musiikki. Nykyisin noin 90 prosenttia valtionosuuksissa huomioiduista opetustunneista kohdentuu musiikkioppilaitoksille. On tärkeä ja kannatettava tavoite, että taiteen perusopetus kohtelisi eri taiteenaloja mahdollisimman tasapuolisesti. Ei ole kuitenkaan perusteltua, että mikään yksittäinen taiteenala joutuu muutoksen maksajaksi. Taiteenalojen erityispiirteet tulee huomioida uudistuksessa paremmin.

Uudistus teettää taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa mittavaa työtä esimerkiksi uusien opetussuunnitelmien ja henkilöstön osaamisen päivittämisen suhteen. OKM:n asettama asiantuntijatyöryhmä on arvioinut, että uudistuksen toteuttaminen edellyttäisi kymmenen miljoonan euron lisärahoitusta. Hallitus ei kuitenkaan osoita tähän minkäänlaista uutta rahoitusta. Lisärahoitus mahdollistaisi opetuksen lisäämisen noin 175 000 opetustunnilla ja on tärkeä edellytys sille, ettei uudistus lisää taiteenalojen välistä resurssikilpailua, vaan tukee koko kenttää tasapuolisesti. Myös alv-hyvitysjärjestelmä tulisi uudistaa niin, että se kohtelee kaikkia koulutusmuotoja ja oppilaitoksia yhdenmukaisella tavalla. Tällä hetkellä arvonlisäveroa maksaneet taiteen perusopetuksen oppilaitokset eivät saa maksuja vastaavaa euromääräistä hyötyä.

Uudistuksessa ei ole turvattu ilman järjestämislupaa jäävien oppilaitosten asemaa ja jatkuvuutta. Noin 400:sta taiteen perusopetusta antavasta oppilaitoksesta 138 on taiteen perusopetuksen opetustuntikohtaisen valtionosuuden piirissä. Uudistus ei korvaa perustavanlaatuista valuvikaa siinä, että oppilaitos voi täyttää kaikki laissa säädetyt koulutuksen laatuun ja järjestämiseen liittyvät edellytykset, mutta ministeriö ei voi myöntää sille järjestämislupaa vain siksi, ettei valtion talousarviossa ole samalla hetkellä määrärahaa uuden valtionosuuden myöntämiseen. Oppilaitosten asema ja toiminnan jatkuvuus tulisi turvata. Ongelma korostuu etenkin asukasmäärältään kasvavissa kaupungeissa, joissa palveluiden kysyntä ylittää valtionosuuksien piirissä olevien toimijoiden opetustarjonnan.

On tärkeää, että varhaisiän taidekasvatuksen suuri painoarvo ei heikkene tämän uudistuksen yhteydessä. Lasten saama taidekasvatus rakentaa pohjaa aikuisiän taiteelliselle toiminnalle ja on itsearvoisesti tärkeä työkalu, jolla lapsia saadaan taideharrastusten pariin ja vahvistetaan heidän identiteettiään kulttuurin parissa. Lasten ja nuorten edun tulisi laajemminkin toteutua taiteen perusopetuksessa. Lasten ja nuorten ensisijaisuuden tulisi toteutua oppilaaksiottamisen ja mahdollisimman kohtuullisten ja saavutettavien asiakasmaksujenkin osalta. Uudistuksen toimeenpanossa on oltava tarkkana myös siinä, että se ei lisää nuorten kokemia paineita. Suoritettujen oppimäärien vaikutus rahoitukseen voi ohjata opetuksen järjestäjiä kannustamaan lapsia ja nuoria suorittamaan täyden oppimäärän ja tekemään sen mahdollisimman tehokkaasti.

Esimerkiksi viimeisin Nuorisobarometri osoittaa nuorten kokevan jo entuudestaan merkittäviä paineita esimerkiksi koulutuksesta sekä työ- ja perhe-elämästä.

Lain perusteluissa lukee, ettei esityksellä lisätä vaan osittain kevennetään koulutuksen järjestäjänä toimivien kuntien vastuita nykyiseen verrattuna. Lakiesityksen arviona on, että kunnat jatkaisivat edelleen taiteen perusopetuksessa annetussa laissa tarkoitettuina koulutuksen järjestäjinä ja siten mahdollistaisivat taiteen perusopetuksen jatkumisen näissä oppilaitoksissa kunnallisen itsehallintonsa puitteissa. Huomautamme, että pelkästään lainsäädännön uudistaminen ja tarkentaminen voi kuitenkin tuottaa kunnille hallinnollista työtä, joka voi olla kunnille vaikeaa nykyisessä kuntatalouden tilanteessa. Lain toimeenpanossa tuleekin joka vaiheessa varmistaa, että kuntien saama ohjeistus on selkeää ja kuntien hallinnolliset vastuut eivät tarpeettomalla tavalla kasva. Kunnallisen itsehallinnon nojalla kunnan täytyy itse voida päättää, miten se järjestää ja rahoittaa taiteen perusopetusta. Myös taiteen perusopetuksen järjestämisestä tulisi olla mahdollista sopia ilman raskasta hankintakilpailutusta.

Taiteen perusopetuksen antaminen kietoutuu tiiviisti yhteen laajemminkin taiteen ja kulttuurin tekemisen edellytyksiin, sillä merkittävä osa taiteen perusopetuksen opettajista on myös itse luovan alan tekijöitä. Orpon hallitus on kautensa aikana leikannut kulttuurin rahoitusta. Summat ovat valtion budjetin mittakaavassa pieniä, mutta tipottain tulleet leikkaukset ovat osuneet suoraan monen kulttuurin tekijän toimeentuloon ja rapauttavat kulttuurialan toimintaedellytyksiä. Taiteen ja kulttuurin laaja-alainen merkitys tulisikin nähdä nykyistä paremmin yksilöiden hyvinvoinnin, itsensä toteuttamisen ja kansantalouden kannalta.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään valiokunnan mietinnön mukaisena ja

että hyväksytään viisi lausumaa. ***(Vastalauseen lausumaehdotukset)***

Vastalauseen lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus esittää lisätalousarviossaan taiteen perusopetuksen rahoitukseen kymmenen miljoonan euron lisämäärärahaa momentille 29.80.34., jolla varmistetaan taiteen perusopetuksen uudistuksen tavoitteiden toteutuminen.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa taiteen perusopetukselle riittävän rahoituksen ja tarkastelee taiteen perusopetuksen järjestämislupien ajantasaisuutta niin, että kaikilla koulutuksen laadun ja järjestämisen edellytykset täyttävillä oppilaitoksilla on yhtäläinen mahdollisuus päästä opetustuntikohtaisten valtionosuuksien piiriin.

3. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimeen oppilaitosten alv-hyvityksen uudistamiseksi niin, että eri koulutusmuotoja koskeva sääntely on yhdenmukaista ja oikeudenmukaista ja myös taiteen perusopetuksen kohdalla arvonlisäveroa maksaneet

oppilaitokset hyötyisivät palautuksesta hyväksytyn tilinpäätöksen perusteella euro eurosta -periaatteella.

4. Eduskunta edellyttää, että hallitus täydentää hankintalainsäädäntöä niin, että kunta voi sopia taiteen perusopetuksen järjestämisestä ilman hankintakilpailutusta.

5. Eduskunta edellyttää, että ministeriö selvittää, miten VOS-rahoituksen ulkopuolisten oppilaitosten opiskelijoiden opetuksen jatkuvuus, sopimuksetta jäävien oppilaitosten tulevaisuus ja korvaavien oppilaspaikkojen saatavuus turvataan.

Helsingissä 18.11.2026

Mari Holopainen vihr
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Pia Lohikoski vas